

Ks. Tadeusz CZAPIGA, Antropocentryzm teologii Grzegorza z Elwiry. Studium patrystyczno-teologiczne, Wydawnictwo Ottonianum, Szczecin 1996, ss. 132.

Publikacja jest ukoronowaniem dotychczasowych badań i studiów ks. Tadeusza Czapigi związanych z zainteresowaniem apologetyką chrześcijańską okresu patrystycznego. Od 1972 r. prowadzi on wykłady z dogmatyki dla katechetów i siostr zakonnych. W 1980 r. otrzymał dekret Biskupa Szczecińskiego ustanawiający go wykładowcą patrologii, dogmatyki i religioznawstwa w Wyższym Seminarium Duchownym. Od 1997 r. prowadzi również wykłady oraz zajęcia z apologetyki w punkcie konsultacyjnym w Szczecinie Instytutu Studiów nad Rodziną (ATK – Łomianki).

Autor skupia się na analizie teologicznej nauki Grzegorza z Elwiry (IV–V wiek) o podobieństwie człowieka do Boga, które

prowadzić ma do przeobóstwienia, a tym samym do uczestnictwa każdego w Zmartwychwstaniu. Pogłębiona więź elementów natury ludzkiej (ciała i duszy) przyczynia się w konsekwencji do przewyciężenia dualizmu duszy i ciała, zmierza do jej pełnej jedności i harmonii. Przewyciężenie owego dualizmu jest istotnym elementem nauki Grzegorza z Elwiry o rozwoju człowieka. Podejmując ten wątek myśli hiszpańskiego Ojca Kościoła ks. Tadeusz Czapiga włączył się w nurt trudnych i długotrwałych dyskusji nad naturą człowieka, które w teologii współczesnej, po „antropocentrycznym zwrocie Vaticanum II” nabierają szczególnego znaczenia.

Publikacja jest nowatorska w swym temacie, gdyż dotychczasowa literatura teologiczna na

temat prac św. Grzegorza z Elwiry skupiała się głównie wokół zagadnienia kanonu pism objawionych i tekstu Biblii używanego w Hiszpanii przed upowszechnieniem się tłumaczenia Hieronima. Jak słusznie zauważa Autor, oceniając literaturę przedmiotu, do tychczas „nie doceniało centralnej pozycji człowieka w jego (Grzegorza z Elwiry – przyp. moje) poglądach. Według Grzegorza, wszystko, czego Bóg dokonał w świecie, stało się przede wszystkim dla dobra człowieka”. Słuszne wydaje się więc postawienie przez Autora zasadniczych problemów teologicznych, nawet trynitarne, z uwzględnieniem nauki św. Grzegorza o człowieku.

Autor rozprawy podejmuje trudną, i trzeba zaznaczyć, że bardzo interesującą, próbę odtworzenia teologicznych poglądów Grzegorza z Elwiry, uwzględniając szczególną rolę i miejsce człowieka pośród stworzeń. Próbuje także odpowiedzieć na pytanie: w jaki sposób jego nauka o człowieku wiąże się z trynitaryzmem, chrystologią i eklezjologią. Tak ujęta problematyka znajduje swoje właściwe odbicie w układzie treści pracy.

W pierwszym rozdziale (s. 21–50) Autor przedstawia warunki historyczne i społeczne powstania dzieł św. Grzegorza z Elwiry oraz próbuje odtworzyć

metodę, którą się on posługiwał. W drugim rozdziale (s. 51–75) obszernie przedstawia naukę św. Grzegorza o naturze Boga i naukę o Synu Bożym i Duchu Świętym na tle rozważań o stworzeniu i zbawieniu człowieka i świata. W tej części pracy wątek antropocentryzmu teologii św. Grzegorza z Elwiry jest ledwie zarysowany, co jednak wynika z wierności Autora przywoływanym tekstom i z ostrożności przy wyciąganiu zbyt daleko idących wniosków. W trzecim rozdziale (s. 76–101) Autor podejmuje próbę rekonstrukcji poglądów Grzegorza z Elwiry na temat konstrukcji wszechświata i jego przeznaczenia, ze szczególnym uwzględnieniem roli człowieka, co zostało poparte lekturą Biblii. W ostatnim rozdziale (s. 102–127) pojawia się temat człowieka, który wybiera swe miejsce pomiędzy rolą współkonstruktora świata a jego destruktora. Człowiek zyskując w Kościele podobieństwo do Boga na nowo odnajduje wymiar eschatologiczny swego życia i jego odniesienie do czasów ostatecznych.

Analiza tekstów prowadzona jest przez Autora na dwóch płaszczyznach: poprzez wybór wypowiedzi dotyczących danego zagadnienia teologicznego oraz poprzez sprecyzowanie jego znaczenia w odniesieniu do istotnego

problemu pracy. W drugiej warstwie Autor formułuje zasadnicze hipotezy, poddając je weryfikacji w kontekście wcześniej wypracowanych wniosków. Przyjęta metoda pracy wymaga głębokiego przygotowania i doświadczenia w krytycznej analizie tekstów źródłowych. W tym przypadku wiąże się to z charakterem prac św. Grzegorza z Elwiry, które w większości są polemiczne lub egzegetyczne – pisane na użytek duszpasterski – a nie doktrynalne. Autor swobodnie korzysta z tekstów św. Grzegorza z Elwiry, konsekwentnie przeprowadza ich analizę, formułując interesujące i nowatorskie wnioski. Wolny jest przy tym od, często spotykanej w tego typu pracach, nadinterpretacji czy zbyt daleko idącego wnioskowania.

Interesujące jest również zakończenie pracy (s. 128–131), w którym Autor przedstawił, dość skrótowo, jednak całościowe ujęcie badanego problemu, wykazując się przy tym także zmysłem po-

prawnej i logicznej syntezy. Brakuje w nim jednak ustosunkowania się Autora do, trwających od wieków, a obecnych dzisiaj na nowo w Kościele, dyskusji teologicznych na temat: na ile i w jaki sposób można mówić o antropocentryzmie teologii, która ze swej natury winna być teocentryczną czy chrystocentryczną. Jest to problem na tyle żywy i obecny w Kościele, że Jan Paweł II już w pierwszych tygodniach swego pontyfikatu wyjaśniał rozumienie „antropocentryzmu” w ujmowaniu chrystianizmu i kultury chrześcijańskiej (np. przemówienie z 29 XI 1978 r., w: Jan Paweł II do Ludu Bożego, Ed. Vaticana, 1978, s. 67–69). Poglądy i nauka św. Grzegorza z Elwiry, odczytane w tym kontekście, wydają się nabierać ważnego znaczenia, a praca ks. T. Czapiği odnajduje swe miejsce we współczesnej teologii katolickiej.

ks. Andrzej Zwoliński